FRAZEOLOGIA – CONSIDERAȚII TEORETICE

DOINA HEBEDEAN

Cuvinte-cheie: *frazeologie, expresii, idiomuri, locuțiuni, unități frazeologice*

Frazeologia este o disciplină lingvistică a cărei abordare generează de multe ori contradicții, întrucât cercetătorii au puncte de vedere diferite cu privire la definirea, stabilirea terminologiei şi clasificarea elementelor cu al căror studiu se ocupă aceasta.

Deşi cercetările din domeniul frazeologiei ca disciplină independentă au început în Rusia, prin anii ’40 ai secolului al XX-lea, odată cu lucrările lui V.V. Vinogradov (cf. Zaharia, p. 19) şi a apariției dicționarelor frazeologice, în țara noastră, frazeologia românească e încadrată ca o subdisciplină lingvistică ce se află undeva la granița dintre lexicologie şi sintaxă cu aspecte tangențiale înspre stilistica funcțională. Totuşi, în ultimii 30 de ani au apărut articole şi studii legate de acest fenomen lingvistic care a cunoscut o evoluție rapidă. Un pas important în afirmarea la nivel european şi chiar mondial a acestei discipline l-a constituit întemeierea, în anul 1999, a *Societății Europene de Frazeologie (EUROPHRAS)* al cărei scop este să reunească, în cadrul unor colocvii anuale organizate în diverse oraşe europene, cercetători în domeniul frazeologiei care să îşi prezinte studiile cu privire la vasta problematică a acestui subiect.

În încercarea de a defini frazeologia observăm că aceasta are mai multe accepțiuni, enunțate de diverşi specialişti.

Se pare că termenul *frazeologie* a fost atestat pentru prima dată în anul 1558 în latina Renaşterii de unde a fost împrumutat în franceză şi engleză, iar apoi în aproape toate limbile europene. Acest termen făcea referire la totalitatea construcțiilor (îmbinări de cuvinte) tipice unei limbi din punctul de vedere al frecvenței folosirii lor ca

BDD-A23966 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 15:01:23 UTC)

atare sau din punctul de vedere al caracterului idiomatic al acestora şi era utilizat în lucrările destinate studierii limbilor antice (greaca sau latina) sau a unei limbi străine, în general (cf. Groza, *Probleme*, p. 14–15).

Charles Bally, lingvistul elveţian ce a pus bazele studiului modern al frazeologiei, a definit frazeologia ca o parte a vocabularului în care sunt studiate şi clasate aşa-numitele locuţiuni compuse în alcătuirea cărora intră cuvinte care şi-au pierdut, în totalitate sau în parte, semnificaţia individuală, dar a căror combinare are un sens bine definit[1].

În lucrarea lui Theodor Hristea, *Sinteze de limba română* (1984), regăsim două definiţii ale frazeologiei şi anume: „disciplina lingvistică al cărei obiect de cercetare îl constituie unităţile frazeologice dintr-o limbă dată (ori dintr-un grup de limbi)" (p. 138) şi „ansamblul sau totalitatea unităţilor frazeologice dintr-o limbă dată". (p. 138). În *Dicţionarul de ştiinţe ale limbii*, frazeologia este definită ca „o disciplină lingvistică în curs de constituire, care se ocupă cu studiul unităţilor frazeologice dintr-o limbă sau un grup de limbi" (Bidu-Vrănceanu, DŞL, p. 224). Ioana Boroianu concepe frazeologia sub forma a două tipuri: o *frazeologie lingvistică* înţeleasă ca „mijloc de expresie a unei colectivităţi" şi o *frazeologie literară* care cuprinde „aforisme, vorbe de spirit, îmbinări de cuvinte etc., aparţinând unor scriitori, oameni de seamă şi care au caracter accidental" (Boroianu, *I*, p. 27).

Frazeologia este un domeniu foarte eterogen care deschide mereu noi căi de cercetare şi tocmai diversitatea opiniilor exprimate face ca statutul acestei discipline să nu aibă delimitări precise.

Profesorul Liviu Groza realizează o clasificare a frazeologiei, ca disciplină lingvistică. Astfel, în urma cercetărilor efectuate, el consideră că frazeologia poate fi *teoretică* sau *generală* dacă se

[1] „Si, dans un groupe de mots, chaque unité graphique perd une partie de sa signification individuelle ou n'en conserve aucune, si la combinaison de ces éléments se présente seule avec un sens bien net, on peut dire qu'il s'agit d'une locution composée. C'est l'ensemble de ces faits que nous comprenons sous le terme général de phraséologie". (Bally, *Traité de stylistique*, 1921, p. 65–66)

BDD-A23966 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 15:01:23 UTC)

ocupă cu studiul îmbinărilor de cuvinte dintr-o limbă sau dintr-un grup de limbi sau poate fi *specială* dacă studiază doar un anumit compartiment al frazeologiei unei limbi (expresii idiomatice, colocații, unități terminologice etc.). Despre frazeologie *diacronică* se vorbeşte în cazul în care se urmăreşte evoluția istorică, sub aspect formal şi semantic, a îmbinărilor de cuvinte existente într-o limbă, în timp ce frazeologia *sincronică* urmăreşte o descriere, chiar şi parțială, a domeniului frazeologiei la un moment dat. Cercetările recente au dus la apariția termenului de frazeologie *contrastivă* de care se vorbeşte atunci când se compară frazeologia diferitelor limbi, iar aplicarea teoriilor structurale au determinat apariția frazeologiei *generativ-transformaționale* (cf. Groza, *Probleme*, p. 19–20).

Se consideră şi suntem întru totul de acord cu ideea potrivit căreia frazeologia poate contribui mai mult decât orice altă ramură a lingvisticii la punerea în evidență a bogăției lexicale a limbii la rezolvarea unor probleme etimologice, la particularizarea stilurilor funcționale şi la valorificarea lor expresivă: „... adevărata bogăție a unei limbi este dată, în mare măsură, şi de bogăția ei frazeologică. Se poate afirma chiar că, după «tezaurul lexical» propriu-zis, cel «frazeologic» ne permite mai mult decât orice să clasăm o limbă printre idiomurile sărace, bogate sau foarte bogate" (Hristea, *Sinteze*, p. 134).

În România, interesul pentru frazeologie s-a manifestat cu precădere prin culegerea de proverbe şi întocmirea de dicționare frazeologice. În ceea ce priveşte partea teoretică, Theodor Hristea (1968, 1984), Ioana Boroianu (1974), Stelian Dumistrăcel (1980), Gheorghe Colțun (2000), Liviu Groza (2011) au fost cei care au abordat frazeologia din punct de vedere al statutului acesteia ca disciplină lingvistică, al obiectului ei de studiu precum şi al clasificării tipurilor de unități frazeologice. În rest, majoritatea lucrărilor din domeniu s-au bazat pe definirea conceptelor şi nu pe clasificarea lor.

Frazeologia are ca obiect de cercetare „*îmbinările constante de cuvinte* sau *grupurile sintactice stabile*. Uneori, astfel de îmbinări lexicale constante mai sunt numite *sintagme stabile, unități sintagmatice* sau *grupuri frazeologice*. [...] majoritatea cercetătorilor

BDD-A23966 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 15:01:23 UTC)

obişnuiesc să le numească unităţi frazeologice sau pur şi simplu frazeologisme" (Hristea, *Sinteze*, p. 138).

„Termenul de unitate frazeologică a fost folosit, pentru prima oară de Charles Bally în *Précis de stylistique*, Genève, 1905 (capitolul: *La phraséologie*). De la Bally, acest termen a fost preluat de V.V. Vinogradov şi de alţi lingvişti sovietici, care l-au tradus *frazeologhiceskaia edinița* şi au creat, după aceea, pe *frazeologhizm*. Noul termen are acelaşi sens, dar prezintă avantajul că e mai scurt. Din rusă, derivatul acesta a fost împrumutat de mai multe limbi europene printre care şi româna" (Hristea, *Sinteze*, p. 138).

Potrivit lui Theodor Hristea, toate unităţile frazeologice dintr-o limbă au în comun faptul că sunt combinaţii stabile de două sau mai multe cuvinte, cu un sens unitar care fac referire la un singur obiect, o singură însuşire, o singură acţiune, un proces sau un fenomen unic. Exemple grăitoare în acest sens ar fi: *bal mascat, bătaie de joc, câştig de cauză, copil din flori, lună de miere, şef de cabinet, ţap ispăşitor, ca din topor* „grosolan"*, într-o ureche* „smintit, ţicnit", *în doi peri* „echivoc, evaziv"*, slab de înger* „fricos, timid"*, tras de păr* „forţat, neconvingător"*, tobă de carte* „foarte învăţat" (cf. Hristea, *Sinteze*, p. 139).

Distincţia pe care Hristea o face între îmbinările libere de cuvinte (pe care vorbitorul le creează atunci când se exprimă) şi cele frazeologice (care există deja în limbă şi sunt consacrate de uz) îl determină să ajungă la concluzia că frazeologia se deosebeşte de vocabular şi de sintaxă: „Aşa cum există în limbă unităţi *fonetice, lexicale, morfematice şi sintactice*, la fel există şi unităţi pe care le numim *frazeologice* şi pe care le putem grupa într-un alt compartiment decât al vocabularului şi mai ales al sintaxei. Admiţând că frazeologia (în sens de «totalitate a unităţilor frazeologice dintr-o limbă dată») constituie un compartiment lingvistic deosebit de vocabular şi mai ales de sintaxă, suntem nevoiţi să admitem şi legitimitatea unei discipline lingvistice relativ independente, care nu poate avea alt nume decât obiectul ei de investigaţie" (Hristea, *Sinteze*, p. 140).

Tipurile de unităţi frazeologice au fost denumite şi clasificate de o serie de lingvişti în studiile lor efectuate de-a lungul timpului.

BDD-A23966 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 15:01:23 UTC)

Punctele de vedere ale cercetătorilor sunt multiple, fapt ce poate fi observat în terminologia utilizată: locuțiune, expresie, sintagmă, formulă, idiotism, idiomatism, idiom, expresie idiomatică, frazeologism, izolare, clișeu.

Lazăr Şăineanu, în 1887, utilizează termenul de **locuțiune** pentru îmbinări expresive de cuvinte care aparțin limbii române, dar care sunt şi împrumutate: „ [...] cea mai importantă dintre aceste asociațiuni metaforice este locuțiunea *a fi unghie şi carne cu cineva* pentru a exprima deplina brodire a două caractere. [...] Această frumoasă metaforă îşi găseşte o analogie tocmai la celălalt capăt al lumii latine, în spaniolul *ser uña y carne* [...] şi este vrednic de observat că ea există numai la aceste două popoare romanice, pe când celelalte exprimă aceeaşi idee în diferite chipuri: francezul *être deux têtes sous un bonnet* «a fi două capete supt o scufie», sau *être les deux doigts de la main* «a fi (ca) cele două degete de la mână»; italianul *esser anima e corpo d'uno* «a fi trup şi suflet cu cineva», corespunzând locuțiunii româneşti *a fi trup şi suflet cu cineva*; [...] neamțul *ein Herz und eine Seele sein* «a fi o inimă ş-un suflet»; englezul *to be hand and glove* «a fi mână şi mănuşă»..." (Şăineanu, *Sem.* p. 225–226). **Locuțiunile** sunt tratate pe larg de către Florica Dimitrescu în lucrarea sa *Locuțiunile verbale în limba română* care a rămas un studiu de referință pentru frazeologia românească. În opinia autoarei, **locuțiunea** este „un ansamblu de cuvinte mai mult sau mai puțin sudat, cu un înțeles unitar determinat, care se comportă din punct de vedere gramatical ca o singură parte de vorbire" (Dimitrescu, *Locuțiuni* – p. 32) (*a avea gărgăuni/sticleți* – p. 154, *a face pe dracu-n patru* – p. 168). În Gramatica Academiei (GA_2, I), **locuțiunile** sunt definite ca „grupuri de cuvinte mai mult sau mai puțin sudate care au înțeles unitar şi se comportă din punct de vedere gramatical ca o singură parte de vorbire" (*de-a binelea* – p. 34, *a ține minte* – p.35,). Constanța Avădanei face o incursiune istorică în ceea ce priveşte definirea termenului de locuțiune. Potrivit studiilor acesteia aflăm că Gheorghe N. Dragomirescu defineşte **locuțiunile** ca „îmbinări de cuvinte" caracterizate structural prin „aspectul lor lexico-gramatical privativ" parțial sau total, jucând în propoziție rolul unei singure părți de vorbire – *inimă de piatră, a băga intrigi*

BDD-A23966 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 15:01:23 UTC)

(cf. Avădanei, p. 17). De asemenea, Gheorghe Poalelungi consideră că „locuțiunile adjectivale" sunt grupuri de cuvinte caracterizate prin „unitate de sens", „caracteristici gramaticale" şi „valoare stilistică" – *om în toată firea, învățatul de dimineață* (cf. Avădanei, p. 17-18). Theodor Hristea face distincția între locuțiune şi expresie, cu toate că el însuşi recunoaşte că între cele două „nu se pot fixa întotdeauna garnițe precise". Cu toate acestea, lingvistul defineşte **locuțiunea** drept un „grup frazeologic devenit «împietrit» sau cât mai bine sudat (ca în *a băga de seamă, a-şi aduce aminte*)" (Hristea, *Sinteze,* p. 142), lipsit de expresivitate şi de largă circulație. Problema **locuțiunilor** este abordată şi de Liviu Groza care consideră că acestea au un statut incert întrucât nu există criterii general-valabile de identificare ale acestora. Deşi adoptă aceeaşi definiție ca cea dată de Gramatica Academiei, aduce în atenție exemple care demontează ideea potrivit căreia echivalența cu o unitate lexicală propriu-zisă ar fi o caracteristică specifică doar locuțiunilor: „Pentru îmbinarea liberă *a trage cu puşca* se poate găsi echivalența cu verbul *a împuşca*, dar pentru *a trage cu urechea* echivalența cu verbul *a asculta* este destul de imprecisă, deoarece nu indică şi felul în care se desfăşoară acțiunea. Şi îmbinările de cuvinte de tipul *a trage cu acul* „a coase, a broda", *a trage cu coasa* „a cosi", *a trage la rame* „a vâsli", *a trage la tipar* „a tipări" etc. au echivalente verbale clare, dar, cu toate acestea, statutul de locuțiuni ale acestora este mai puțin precizabil, cel puțin din perspectivă lexicografică" (Groza, 2011, p. 38).

Lingvistul român Gheorghe Colțun priveşte locuțiunile dintr-un unghi puțin diferit, reliefând, în lucrarea sa, trăsăturile specifice ale acestora. Astfel, acesta consideră că **locuțiunile** reprezintă „un grup de cuvinte (cel puțin două) dintre care unul este noțional, iar celelalte nenoționale (pentru locuțiunile adjectivale şi adverbiale): *de frunte, de seamă, fără gust, de dreapta, de necrezut, fără îndoială, de-a dreptul, de-a valma* etc." (Colțun, *Frazeologia*, p. 25). Alte caracteristici ale locuțiunilor ar fi acelea că pot fi înlocuite, în majoritatea cazurilor, cu un singur cuvânt: *a lua parte* – a participa, *în frunte* – fruntaş, *de-a pururea* – veşnic şi că ele constituie obiectul de studiul al morfologiei, deoarece sunt echivalente ale părților de

BDD-A23966 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 15:01:23 UTC)

vorbire pe care le suplinesc: *a acorda ajutor* (vb.), *părere de rău* (subst.), *de treabă* (adj.), *cine ştie ce* (pron.), *în vreme ce* (conj.), *față de* (prep.), *din când în când* (adv.) etc.

În urma studiilor consultate putem spune că noțiunea de **locuțiune** comportă două direcții de interpretare. Prima ar fi că acest termen defineşte îmbinări fixe de cuvinte, specifice limbii române, dar care pot fi întâlnite şi în alte limbi (rom. *a face curte*; fr. *faire la cour*; eng. *to pay court to somebody*). Cea de-a doua ne arată că locuțiunea se referă şi la un grup de cuvinte, mai mult sau mai puțin sudate, cu diverse forme, dar cu acelaşi înțeles, format din suma semnificațiilor componentelor şi cu o mai mare sau mai mică formă de expresivitate (*a băga de seamă = a observa*). La nivel lexico-semantic şi morfologic, aceste îmbinări de cuvinte se comportă precum cuvintele simple: acestea comunică o singură informație şi corespund părților de vorbire, având funcție gramaticală unică (cf. Avădanei, p. 26).

În multe lucrări lingvistice, termenul de locuțiune este adesea folosit în paralel sau ca sinonim cu termenul **expresie**. Lazăr Şăineanu consideră expresiile ca fiind îmbinările lexicale proprii specifice limbii române, pline de vigoare şi expresivitate şi de largă circulație. Potrivit acestuia, o limbă poate fi considerată săracă sau bogată nu prin numărul de cuvinte, ci prin „expresiunile sale particulare şi ingenioase, cari ar fi intraductibile în limba cea mai cultă. [...] Românul zice: *a se face luntre punte*, adecă «a stărui din răsputeri»; *a umbla cu şoşele şi cu momele* în loc de «a căuta să amăgească pe cineva»” (Şăineanu, *Sem*, p. 222–225). Lingvistul este de părere că nimic nu poate scoate mai bine în relief „fizionomia” unui popor decât un studiu asupra „expresiunilor” sale, idee pe care o susținem şi dorim chiar să o evidențiem în mod special. **Expresiile** au fost definite şi de Ioana Boroianu ca fiind „grupări stabile de cuvinte care acoperă totalitatea unei propoziții, care au aşadar subiect (exprimat sau subiect-general, larg-subînțeles) şi predicat cu eventualele compliniri” (Boroianu, *II*, p. 246) şi clasificate de aceasta în: expresii cu subiectul exprimat; expresii cu subiectul neexprimat; expresii cu variabilitate verbală; expresii cu valoare de propoziții; expresii cu valoare globală de superlativ; expresii ca propoziții

BDD-A23966 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 15:01:23 UTC)

enunțiative, exclamative sau interogative (Boroianu, *II*, p. 242–247). Prezentate în paralel cu locuțiunile, **expresiile** constituie pentru Florica Dimitrescu „îmbinări de cuvinte încărcate cu conținut afectiv, proprii unei anumite limbi" (Dimitrescu, *Locuțiuni*, p. 62) caracterizate şi prin faptul că sunt sugestive: *a umbla după potcoave de cai morți*, adică „a-şi pierde timpul căutând lucruri imposibil de găsit". Trăsăturile comune dintre locuțiuni şi expresii derivă din faptul că ambele sunt ansambluri frazeologice „cu un sens general relativ independent de înțelesul individual al elementelor alcătuitoare luate izolat" şi sunt intraductibile. Deosebirea dintre ele constă în posibilitatea expresiilor de a fi disociate gramatical, exemplul grăitor în acest sens fiind locuțiunea *a o lua la fugă* şi expresia *până la Dumnezeu te mănâncă sfinții*. Remarca distinctivă pe care Dimitrescu o face este redată de realitatea că „expresiile reprezintă exclusiv fapte de lexic, în timp ce locuțiunile sunt şi fapte de gramatică" (Dimitrescu, *Locuțiuni*, p. 67–68). În concluzie, conform teoriei emise de Dimitrescu, expresiile se caracterizează prin variabilitate, expresivitate şi noutate a ansamblului de cuvinte, pe când locuțiunile sunt „îmbinări de cuvinte cu caracter permanent, înzestrate cu funcție gramaticală unitară" (Zaharia, p. 84). În concepția Floricăi Dimitrescu, în categoria expresiilor intră proverbe, aforisme scurte, citate din operele unor scriitori celebri, vorbe de spirit ale oamenilor de vază, adică toate structurile care se caracterizează prin expresivitate.

Este interesant faptul că Theodor Hristea vine cu un punct de vedere diferit care contrazice părerea lui Dimitrescu şi Boroianu pe tema locuțiunilor şi expresiilor. În timp ce acestea au emis teorii prin care au arătat deosebiri între cele două fapte de limbă, Hristea consideră că locuțiunile verbale sunt de fapt **expresii**. În sprijinul teoriei lui aduce şi un citat dintr-o lucrare apărută cu doi ani înaintea studiului său: „Grupurile de cuvinte care, fără a fi propoziții, au înțeles de adjectiv se numesc locuțiuni (expresii) adjectivale (vezi Ion Coteanu, *Gramatica de bază a limbii române*, Bucureşti, Editura Albatros, 1982, p. 99). În aceeaşi lucrare există chiar un paragraf intitulat *Expresii (locuțiuni) echivalente cu adverbul* (p. 255), ceea ce înseamnă că autorul pune, în mod conştient, semnul egalității între

BDD-A23966 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 15:01:23 UTC)

cele două tipuri de «frazeologisme». Dintre lingviştii străini, Pierre Guiraud aplică termenul *locuţiune* şi expresiilor, iar Charles Bally nu se arată interesat decât de diferenţa mai generală pe care trebuie s-o facem între *grupurile de cuvinte libere* şi cele *stabile* (numite şi *frazeologice*). Între aceste două extreme, autorul constată o mulţime de cazuri intermediare, greu de precizat şi de clasificat în mod riguros (vezi *Traité de stylistique française*, vol. I, p. 68)" (Hristea, *Sinteze*, p. 141–142). În opinia lui Hristea, expresia este o îmbinare stabilă de cuvinte caracterizată prin expresivitate – *a tăia frunze la câini, a face (pe cineva) cu ou şi cu oţet, a-şi lua inima în dinţi*, în timp ce locuţiunea este tot o îmbinare stabilă de cuvinte, însă lipsită de expresivitate – *a băga de seamă, a-şi aduce aminte*.

Iorgu Iordan întrebuinţează termeni precum **locuţiune, expresie, formulă expresivă, metafore, proverbe şi zicale, izolări** fără a considera necesar să facă o delimitare strictă între aceste noţiuni întrucât: „toate stau pe acelaşi plan şi sunt utilizate pentru satisfacerea aceleiaşi necesităţi de a recurge, în momente psihologice determinate, la mijloacele lingvistice cele mai adecvate în ce priveşte expresivitatea. [...] majoritatea izolărilor [...] dau vorbirii populare şi familiare plasticitate, culoare, viaţă, aşa cum figurile de stil însufleţesc limbajul poetic" (Iordan, *Stilistica,* p. 267). Lingvistul este de părere că inovaţiile lingvistice sunt produse individuale în sensul că diverse situaţii de viaţă în care sunt puşi oamenii duc la crearea unor noi fapte de limbă. O exemplificare în acest sens este expresia *din gardul Mântulesei*, explicată de I. L. Caragiale. Văduva boierului Manta avea, în mahalaua bucureşteană numită Mântuleasa, o livadă, din gardul căreia trecătorii rupeau nuiele, ca să se apere de câini. În momentul când nu a mai rămas nici o nuia, expresia *din gardul Mântulesei* a devenit echivalentă cu *nimic, de unde nu-i*, adică sinonimul expresiv (figurat) al unei negaţii. În ceea ce priveşte **izolările**, singurul criteriu de diferenţiere este cel sociologic: cu cât vorbitorul aparţine unei categorii de persoane cu un grad de instruire mai scăzut, cu atât limba utilizată de el va fi mai bogată în termeni expresivi (cf. Iordan, *Stilistica*, p. 267). După scurta incursiune teoretică, Iordan prezintă în ordine alfabetică o listă bogată de izolări cu explicaţiile aferente: „**Alb**: *cusut cu aţă albă* „uşor vizibil"

BDD-A23966 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 15:01:23 UTC)

(despre o minciună, un pretext inabil prezentate). Din limbajul croitorilor (de meserie ori… simpli diletanți): pe o stofă de culoare închisă ața albă sare lesne în ochi" (Iordan, *Stilistica,* p. 268). Ideea potrivit căreia expresivitatea limbajului este direct proporțională cu gradul de instruire poate naşte multe dezbateri. Părerea noastră s-ar putea situa la polul opus întrucât am putea spune că limbajul unei persoane este cu atât mai expresiv cu cât aceasta este mai instruită, mai cultivată, iar simțul umorului şi al ironiei devine mai ascuțit în urma lecturilor efectuate.

Cercetătorii în domeniul frazeologiei sunt de părere că expresiile sunt îmbinări expresive cu o structură formală diversă în a căror componență pot intra două-trei cuvinte (*la revărsatul zorilor*), dar şi o propoziție sau o frază (*a căuta acul în carul cu fân*). Unii specialişti consideră expresiile sinonime cu locuțiunile atunci când acestea au corespondent o parte de vorbire: *a trece în lumea celor drepți* – verbul „a muri".

Pe lângă locuțiune şi expresie, mai este întrebuințat termenul de **expresie idiomatică**. Alexandru Andriescu consideră că „toate construcțiile particulare limbii noastre" care au un sens unitar, fiind astfel dificil de analizat în „părți componente" din punct de vedere semantic, se încadrează în categoria **expresii idiomatice**. La Iordan-Robu găsim o definiție pusă în legătură şi cu locuțiunile. Astfel, **expresiile idiomatice** sunt „îmbinări frazeologice stabile cu formă fixă" şi sens nededus din sensurile componentelor care „din punct de vedere gramatical, sunt de cele mai multe ori locuțiuni" (*a nu-i fi boii acasă, a duce de nas*) (Avădanei, p. 18).

Lingvistul român care s-a ocupat îndeaproape de expresiile idiomatice a fost Stelian Dumistrăcel care în lucrarea sa publicată în anul 1980 şi intitulată *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii* îşi ilustrează teoriile cu numeroase exemple. În prima parte a lucrării este prezentată originea, vârsta şi circulația cuvintelor şi se analizează sensurile de bază şi cele derivate precum şi factorii schimbărilor de sens. Cea de-a doua parte a lucrării este dedicată metaforelor şi expresiilor idiomatice, cele două fiind prezentate în strânsă legătură. Pentru Dumistrăcel, **expresiile idiomatice** sunt „grupuri solidare de cuvinte" a căror componență este variată: două

BDD-A23966 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 15:01:23 UTC)

cuvinte (un substantiv sau un verb urmate de câte o complinire: *vorbă lungă , cal de poştă, a înghiți găluşca*), o propoziție (*găina bătrână face zeama bună*) sau o frază (*râde vârşa de baltă şi-i putrezeşte coada*).

Expresiile idiomatice mai pot fi numite şi **izolări** sau **idiotisme** (din latinescul *idiotismus*, franțuzescul *idiotism* „formă sau locuțiune proprie unei limbi care este imposibil de tradus literal în altă limbă" la baza căreia stă grecescul *idiôtismos* „limbaj specific") şi care este „înrudit" cu *idiot* (<fr. *idiote* „prost" <lat. *idiotes* „idem", al căror sens porneşte de la gr. *idiôtes* cu sensul propriu „specific", prin extensiune „străin unei meserii, ignorant") (Dumistrăcel, *Lexic*, p. 123-124). Expresiile idiomatice sunt prezentate în legătură cu metaforele deoarece ambele au aceeaşi funcție stilistică şi anume expresivitatea. Conform părerii lingvistului, expresiile idiomatice sunt clasificate din punctul de vedere al raportului dintre funcția de *comunicare* şi funcția *expresivă*, cea din urmă împărțindu-se în două momente: cel al utilizării expresiilor şi cel al apariției lor. În funcție de momentul apariției lor, se pot deosebi două categorii de expresii idiomatice:

- expresii „imaginare" cu o „funcție stilistică nemijlocită" şi care au luat naştere ca figuri de stil propriu-zise: *a fi cu scaun la cap, c-o falcă-n cer şi cu una-n pământ*

- expresii „copii ale realității" care pornesc de la un fapt real şi care au avut inițial o funcție obiectivă de comunicare: *a înghiți găluşca* – purtătorul sensului este substantivul „găluşca" al cărui sens propriu este „preparat culinar în formă de cocoloş", iar la figurat înseamnă „aluzie, observație, şicană". Sensul expresiei este „a primi fără replică o observație", „a nu riposta la o aluzie sau la o şicană".

La rândul lor, expresiile idiomatice „copii ale realității" sunt împărțite în două clase: expresii care „nu poartă o marcă precisă a epocii în care au luat naştere" (cele care se referă la viața colectivității sau la profesiile de bază din mediul rural şi la meserii: *a o lua la vale, a încresta în grindă*) şi expresii „marcate temporal" (aici incluzându-se frecvent arhaisme şi neologisme care se referă la diferite aspecte ale vieții contemporane: *a ajunge la aman, a da iama prin bucate*).

BDD-A23966 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 15:01:23 UTC)

Pentru Theodor Hristea, **expresiile idiomatice** pe care le mai numeşte **idiotisme** sau **idiomatisme** reprezintă un grup frazeologic cu înțeles figurat, imposibil de tradus *ad litteram* într-o altă limbă. Pentru exemplificare, autorul oferă traducerile originale ale Coanei Chirița a lui Vasile Alecsandri pentru expresiile *tobă de carte* (*tambour de livre*) sau *a spăla putina* (*laver le baril*) (cf. Hristea, *Sinteze*, p. 143).

Expresiile idiomatice, specifice unei limbi, pot constitui un adevărat izvor de cunoaştere a culturii şi a civilizației poporului vorbitor al acelei limbi. Pentru unii cercetători problematica expresiilor idiomatice a devenit un subiect fascinant pe care l-au studiat de-a lungul mai multor decenii din viață. Un exemplu ar fi profesorul Stelian Dumistrăcel. După lucrarea din anul 1980 dedicată lexicului românesc, preocupările lui Stelian Dumistrăcel privind descoperirea etimologiilor şi a evoluțiilor semantice şi stilistice ale expresiilor idiomatice se concretizează prin apariția în 1997 a volumului *Expresii româneşti. Biografii-motivații*. A doua ediție, revăzută şi augmentată, apare în anul 2001 şi se prezintă sub forma unui *Dicționar de expresii româneşti* în care autorul oferă biografia diferitelor expresii, fără intenția de a realiza vreo clasificare.

Marie-Dominique Porée-Rongier defineşte **expresia idiomatică** drept „o locuțiune al cărei sens nu poate fi dedus din simpla alăturare a cuvintelor din care e compusă. Aceasta este specifică unei limbi, unui grai şi ar fi astfel dificil, dacă nu imposibil, de a fi tradusă cuvânt cu cuvânt”[2] (Porée-Rongier, *Les expressions*, p. 9). Autoarea elaborează în lucrarea *Les expressions idiomatiques*, un mic dicționar poliglot de expresii idiomatice. Fiecărei expresii din limba franceză pe care o tratează îi este dat sensul şi echivalentele (tot expresii idiomatice) în limbile engleză, germană, spaniolă, latină, italiană, olandeză, portugheză, greacă, română, poloneză. Neajunsul acestei

[2] Poreé-Rongier, Marie-Dominique, *op. cit*., p. 9 « *... une expression idiomatique est une locution dont le sens ne peut se lire ou se déduire de la seule et simple addition des mots qui la constituent. Elle est tellement propre à une langue, à un parleur, qu'il sera dès lors difficile, sinon impossible, de la traduire telle quelle, à l'authentique*»

BDD-A23966 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 15:01:23 UTC)

lucrări îl constituie faptul că nu este dată etimologia expresiilor, dar este lăudabil demersul de a găsi echivalentele existente, chiar dacă nu în toate limbile enumerate mai sus:

Poire (se fendre la)

Sens: *rire aux éclats* (comme rire à se fendre la pêche, ou la pipe)

All. *Sich einen Ast lachen:* se rire une branche

Ang. *To laugh one's head off:* rire à s'en détacher la tête
To bust a gut: péter un boyau

Esp. *Reirse a carcajadas:* rire aux éclats
Reirse a mandibula batiente: rire à mâchoire battante
Mondarse de risa: se tordre de rire, se gondoler

Ita: *Ridere a crepapelle:* rire à s'en fendre la peau (s'en faire éclater)

Rou: *A râde cu gura până la urechi:* rire avec la bouche ouverte jusqu'aux oreilles

(Porée-Rongier, *Les expressions*, p. 121).

În limba engleză, sinonimul pentru **expresie idiomatică** ar fi termenul **idiom**. *The Oxford Dictionary of English Grammar* defineşte acest termen drept „un grup fix de cuvinte având un înțeles ce nu poate fi dedus din înțelesurile cuvintelor luate separat"[3] (*The Oxford Dictionary of English Grammar*, p. 195). De exemplu, *to kick the bucket* care literal ar însemna *a lovi găleata*, dar sensul expresiei este de „a muri".

În urma cercetărilor efectuate şi concluzionând asupra a ceea ce înseamnă **expresie idiomatică**, am putea spune că aceasta este un grup stabil de cuvinte al cărui înțeles nu poate fi dedus din sensurile părților componente. Prin urmare, traducerea lor în altă limbă trebuie făcută fie prin redarea sensului, fie prin (şi acesta ar fi cazul ideal!) găsirea în limba respectivă a unui idiomatism cu sens echivalent. Cum este de exemplu cazul expresiei idiomatice franceze *prendre ses jambes à son cou*, unde echivalentul idiomatic în limba română ar

[3] *The Oxford Dictionary of English Grammar*, p. 195 „*An idiom is a group of fixed words having a meaning not deductible from those of the individual words*".

BDD-A23966 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 15:01:23 UTC)

fi *a-şi lua picioarele la spinare*, iar în limba engleză *to take to one's heels*.

Lipsa de claritate şi de structurare a terminologiei referitoare la grupările de cuvinte cu caracter fix dintr-o limbă nu este decât o reflectare a pluralităţii punctelor de vedere din care poate fi abordat acest fenomen al stabilităţii îmbinărilor de cuvinte. Multitudinea termenilor propuşi au generat interpretări diferite, de la un autor la altul, ale aceluiaşi fapt lingvistic[4].

Cu toate că nu există un cadru teoretic bine delimitat, putem afirma, totuşi, că frazeologia se distinge printr-un dinamism al limbii, caracterizat prin apariţii, modificări, împrumuturi, calchieri, toate acestea contribuind la îmbogăţirea lingvistică şi culturală a unui popor.

Bibliografie

Avădanei = Avădanei, Constanţa, *Construcţii idiomatice în limbile română şi engleză*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2000

Bally, *Traité de stylistique* = Bally, Charles, *Traité de stylistique française*, Librairie de l'Université Georg & Cie S.A. Genève, Paris, 1951

Bidu-Vrănceanu, DŞL = Bidu-Vrănceanu, Angela, Călăraşu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaş, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Editura Nemira, 2001

Boroianu, *I* = Boroianu, Ioana, *Conceptul de unitate frazeologică; tipuri de unităţi frazeologice (I)* în „Limbă şi literatură", nr. 1, 1974, p. 25-34

Boroianu, *II* = Boroianu, Ioana, *Conceptul de unitate frazeologică; tipuri de unităţi frazeologice (II)* în „Limbă şi literatură", nr. 2, 1974, p. 242-247

Colţun, *Frazeologia* = Colţun, Gheorghe, *Frazeologia limbii române*, Editura ARC, Chişinău, 2000

DEX = *** *Dicţionarul explicativ al limbii române*, ediţie revăzută şi adăugită, Editura Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti, 2009

Dimitrescu, *Locuţiuni* = Dimitrescu, Florica, *Locuţiuni verbale în limba română*, Editura Academiei, Bucureşti, 1958

[4] De exemplu, *a-şi aprinde paie-n cap* e interpretată ca **locuţiune** în Dimitrescu (1958, p. 57), ca **izolare** în Iordan (1975, p. 269), ca **expresie** în Dumistrăcel (2001, p. 294) şi în DEX (aprinde v.), ca **structură stabilă** în Ţeghiu (2004, p. 13), ca **frazem** în Tomici (DFLR, 2009, p. 706).

BDD-A23966 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 15:01:23 UTC)

Dumistrăcel, *Lexic* = Dumistrăcel, Stelian, *Lexic românesc. Cuvinte. Metafore. Expresii*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1980
Dumistrăcel, Stelian, *Expresii româneşti. Biografii-motivaţii*, Editura Institutul European, Iaşi, 1997
Dumistrăcel, Stelian, *Până-n pânzele albe. Dicţionar de expresii româneşti*, Editura Institutul European, Iaşi, 2001
GA_2 I = *Gramatica limbii române*, vol. I, ediția a IIa revăzută şi adăugită, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1966
Groza, *Probleme* = Groza, Liviu, *Probleme de frazeologie. Studii. Articole. Note*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2011
Hristea, *Sinteze* = Hristea, Theodor, *Introducere în studiul frazeologiei*, în *Sinteze de limba română*, Editura Albatros, Bucureşti, 1984, p. 134-160
Iordan, *Stilistica* = Iordan, Iorgu, *Stilistica limbii române* (ediţie definitivă), Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1975
Poreé-Rongier, *Les expressions* = Poreé-Rongier, Marie-Dominique, *Les expressions idiomatiques*, Éditions First Gründ, 2009
Şăineanu, *Sem*. = Şăineanu, Lazăr, *Încercare asupra semasiologiei limbei române. Studii istorice despre transiţiunea sensurilor*, Tipografia Academiei Române, Bucureşti, 1887
Tomici, DFLR = Tomici, Mile, *Dicţionar frazeologic al limbii române*, Editura Saeculum Vizual, Bucureşti, 2009
Ţeghiu = Ţeghiu, Liviu, *Structuri stabile în limba română*, Editura Marineasa, Timişoara, 2004
Zaharia = Zaharia, Casia, *Expresiile idiomatice în procesul comunicării. Abordare contrastivă pe terenul limbilor română şi germană*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2004
*** *The Oxford Dictionary of English Grammar*, Editura BCA, 1994

PHRASEOLOGY – THEORETICAL CONSIDERATIONS
(Abstract)

Keywords: *phraseology, expressions, idioms, set phrases, phraseological units.*

As the title states, *Phraseology – theoretical considerations*, this paper deals with a theoretical approach of a linguistic field that raises many contradictions: phraseology. The specialists have different points of view when it comes to define, establish a terminology and classify the elements of phraseology, that is why is very difficult to set clear limits regarding its object of study. In the first part of the present study, we had a look at different definitions given by various linguists in order to understand why this sub-field of linguistics is set at the border of lexicology and syntax with some influence of functional stylistics. The second part of the paper deals with the classification of the phraseological units, made by different specialists all along the years. We have noticed the multitude of opinions and terms used by

BDD-A23966 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 15:01:23 UTC)

researchers to make this classification: set phrase, expression, formulation, idiotism, idiomatic expression, idiom, stable structure etc. We also remarked that the diversity of terms made the same linguistic fact to be subject to different interpretation, from one author to another. Our research led us to the conclusion that, even if there is no clearly set theoretical background, phraseology distinguishes among other disciplines through a dynamism of the language which contributes to the linguistic and cultural development of a nation.

BDD-A23966 © 2014 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 15:01:23 UTC)